

Політичні виміри свободи людини

УДК 32.001:39

ТРИАДА “ЕТНОІСТОРИЧНА НАЦІЯ – ПОЛІТИЧНА НАЦІЯ – ПОЛІТИЧНИЙ КЛАС” У ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ЄВРОПИ НОВОГО ЧАСУ ТА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Іван Варзар

Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова,
вул. Пирогова 9, м. Київ, 01601, Україна

Проаналізовано специфіку понять етноісторична нація, політична нація, політичний клас. Досліджено їх концептуальну сутність та кореляцію. Проаналізовано теоретико-історичний вимір розгортання даної триади. Надано вичерпну характеристику таким поняттям, як політична нація, політичний клас, етноісторична нація. Також визначено їх специфіку у відповідності до політичної думки Європи Нового часу та сучасної України.

Ключові слова: етноісторична нація, політична нація, політичний клас.

За роки суверенного розвитку України довкола теоретичних концепцій етноісторичної нації, політичної нації та політичного класу, – коли стихійно, а коли й імпульсами “згори”, – розігруються дивні пізнавальні каверзи в дуальному режимі: (1) то як у класика соціологічної думки П. Сорокіна, коли у зазначені філософські матерії “втискують будь-який зміст, – зокрема, і Бога, і сатану” [33, с. 256], (2) то як у дитячого письменника А. Некрасова, літературний герой якого, капітан Врунгель, метикувато повчав: “Як човен назвемо, – так він і попливе”. Коли ж саме мені доводиться торкатися цих тем, – навіюється романтичний смуток великого поета О. Пушкіна: “...Напоминают мене они чужую жизнь и берег дальний”.

Самовимальовується майже повноситуаційна аналогія: у зрілому стані усі три феномени з’явилися світові за умов “чужого життя” на “дальніх берегах” Великої Британії, на зламі Середньовіччя і Нового часу та в контекстах динамічного транзиту від “жорсткої революції” О. Кромвелля 40–50-х років до “Щасливої революції” 80-х років того ж XVII ст. та у напруженому пошуку доцільної часові і перспективі форми політичного правління країною. Усі три феномени – у взаємовпливах та взаємодіях – саме у Великобританії створили малозрозумілий сучасності соціотеоретичний сплав, який я назвав “націокласополітичним феноменом”. Цей сплав дав про себе знати у той переломний час, коли політична історія Об’єднаного королівства, як зазначають сучасні британські вчені, виявилася “серією політичних напружень між короною і політичною нацією” (Б.

Коуард) [2, с. 36], а “батьора (етноісторична) англійська нація”, яка дозрівала на очах у всього світу у взаємодіях із політичною нацією, уже з середини XVII ст. “почала формувати таку країну, яка неначе складалася з одноцілісного (політичного) класу” (П. Леслітт) [2, с. 86].

Основні пізнавальні завдання запропонованого матеріалу.

По-перше. Маю намір відтворити історіологію складання концепцій і етноісторичної нації, і політичної нації, і політичного класу, відслідкувавши на досить широкому європейському політичному просторі певно контекстові (чи просто “подібні”) паралелі між означеною британською епохою другої половини XVII ст. і деякими щаблями наступної європейської політичної і політолого-теоретичної історії. В історіолого-пізнавальному аспекті тут відштовхуюсь від ремарки М. Кареева (1915 р.): пізнаючому суб’єктові теоретична історіологія дає “наукове розуміння того, як відбувається будь-яка історія, де б та коли б вона не відбувалася” [16, с. 16]. Отож і маю на меті з’ясувати бодай пунктирну історію виникнення теоретичних образів-ідей не лише самих по собі трьох означених феноменів, а й деяких їхніх понятійних супутників.

По-друге. Дещо переосмислений Н. Макіавеллі відкрився мені з неочікувано боку. У роботах “Державець”, “Роздуми про першу декаду Тита Лівія” та ін. (30-ті роки XVI ст.) він вказував на консолідаційно-виховну дію фактора “поєднання політичної сили і розумного таланту” у складі великомасивних людностей, що й слугує відповідній країні своєрідним “виховним ферментом, який викликає у людській сутності силу політичного об’єднання і уяви” [38, с. 140]. Отже, можна умовиводити: політична нація та політичний клас у лоні етноісторичної нації – це і є саме ті “політичні об’єднання”, які в нормальному суспільстві стають соціальною базою влади, цивілізуючи її та й усю країну. Триста років опісля даний політико-виховний ефект Гегель назвав “соціалізаційно-цивілізаторським явищем”, зазначаючи: “...Без цивілізованої влади не виникає й цивілізованого народу” [12, с. 35]. У цьому аспекті мені хотілося б виявити бодай контури “виховного ефекту” взаємовпливу етноісторичної нації, політичної нації та політичного класу одне на одного та усіх трьох – на правлінсько-управлінські “верхи” і на підурядовувані ними народні “низи”.

По-третє. Зазначений “ефект виховного взаємовпливу” колись був названий мною “своєрідним каналом зв’язку держави і суспільства, ...влади і народу” [12, с. 35]. Цієї ж думки дотримуюся і понині. Але сьогодні ясніше за попереднє мені видно, наскільки у гносеолого-політико-правничому сенсах у нас “збруднено/замулено” отой “канал”. На цьому фоні й відкрystalізовується третє завдання матеріалу: спробувати з’ясувати, в силу яких пізнавально-політологічних “затуманеностей” протягом усієї доби Незалежності у нас – в політико-офіційних документах, в законодавчих актах, у політичному мовленні лідерів країни та на шпальтах і хвилях ЗМІ – панують не властива європейському Homo Sapienticus-у плутанина в інтерпретаціях четвірки потрійних споріднених сутностей: (1) людина – особа – громадянин; (2) група – клас – маса; (3) населення – народ-етнос – нація; (4) політика – правління – управління. Здається, ситуацію можна прояснити собі таким чином: наші політики, не відірвавшись від “підводжівських” і кланових кокусів радянських часів, і досі неадекватно розуміють соціально-політичний “зміст” названих (дев’яти) понятійних одиниць, – а якщо так, – то й

над їхніми живими носіями реальної влади не мають. Коли ж узяти до рахунку, що в усіх країнах перелічені людські суб'єктності – у різносенсових комбінаціях – і складають і етноісторичні нації, і політичні нації, і політичні класи, – для усіх нас, на думку сучасних американських класиків, самопрояснюється “перша проблема політики, – яким чином громадяни можуть перешкоджати своїм правителям та управлінцям ставати тиранами”[41, с. 53].

Повернуся до початку досліджуваного сюжету. І нагадаю: “у факті” етноісторична нація, політична нація та політичний клас народилися у Великобританії в „міжреволюційну епоху смуту” 40–80-х років XVII ст., але поїменували їх сучасною мовою і “навантажили” відповідним змістом пізніше, – у Франції кінця XVIII ст. та середини XIX ст. і довершили те “навантаження” в Австро-Угорщині 60-х років XIX ст. Сутнісне ж “дозрівання” усієї тріади у Великобританії XVII ст. історіологічно зафіксовано 1701 року формулою “Акта про подальше обмеження влади монарха та найліпшу охорону прав і свобод підданого” (виділено мною. – І.В.). Кратологічною серцевиною Акта є фраза “Король царює, але не править”, що перетворилася на “максиму, яка будь-кого з урядовців в усьому світі має навчати логіці владарювання у післяреволюційному суспільстві лише за умов співпраці трьох велетнів – народу-нації (тобто етноісторичної нації. – І.В.), політичної нації і політичного класу”[39, с. 68-69].

І знову – до кореляції “етноісторична нація – політична нація – політичний клас”. Якщо на політичну націю найбільш ефективно “працює”, як уже сказано, етнополітична свідомість, етнічна територія країни та етносклад її населення, то на політичний клас радше “працюють” економічна політика центру країни, торгівля та уся господарська динаміка, аніж статична геополітика. Найсуттєвіші акценти у рамках цього корелятивного контексту поставив англієць У. Петті (“батько” науки політичної економії) у ті ж буремні “міжреволюційні часи” другої половини XVII ст. (книга “Політична арифметика”, 1669 р.). Багато в чому йому вторив сучасник і співвітчизник Д. Норт, який дещо зміщував грані між цими (на той час наукою ще не сформульованими) поняттями та який, здебільшого, акцентувався на факторах біржі, банків і торгівлі, – внаслідок чого й уся Великобританія того часу йому уявлялася “одною [політичною] нацією” та “одним народом” [1, с. 5]. На цій “ноті” – на якісь сто з лишком років – навколо даного питання настала тиша...

Подальша “предметна праксеологізація” ідеї політичної нації – у теоретичному арсеналі Великої Французької революції кінця XVIII ст. Гносеологічний “секрет” питання в її “Декларації прав людини і громадянина” (від 16 серпня 1789 р.), – точніше, – у факті “розщеплення” феномена людини на а) “політичного громадянина” і на б) “слабосильного філістера”, а феномена народної маси країни – на а) “політично активні спільноти” і на б) “скопища аполітично налаштованих майнових і духовних пауперів-клоші”. Ясна річ, прогресивні керманічі революції спиралися на отих “політичних громадян” і “політично активних спільнот”. Чим і підказано (принаймні, – мені) ідею: у звивах політичної історії усіх країн і народів політична нація – не константна, а досить динамічна величина.

Повернуся до французів рубежу XVIII і XIX ст. Вказаним політично (і, що найважливіше: свідомо!) активним особам і спільнотам і була адресована знаменита “Декларація...”, в якій самим поняттям “політична нація” тоді ще не оперували,

але ідея цього політичного феномену з тих пір поступово стала „угніздюватися” в умонастроях, політичних концепціях і писемних джерелах дійових осіб Великої Французької революції та особливо її історіологів-аналітиків А. де Сен-Симона, Ж. Мішле, А. де Токвіля, А. Росміні, Гегеля та навіть і в їхнього сучасника на Сході Європи, – в українця І. Котляревського.

Усіх цих інтелектуальних велетнів примушувала замислюватися стаття III “Декларації...”: “Джерело повної суверенності (країни та її народу. – І.В.) походить суто з нації. Ні група людей, ні індивід не може вживати владу, яка явно не походить з нації”. Етноісторичний зміст поняття “нація” просвітній Європі є відомим ще з початку XVIII ст., з численних праць Дж. Віко, Вольтера, Ш.-Л. Монтеск’є, Д. Дідро з енциклопедистами. Але тут кидалося у вічі інше, – “Декларація...” надавала поняттю “нація” явно політико-владарне, кратологічне значення. А тому запобіжно поставало і запитання: Чи всі соціальні прошарки демографічного масиву народу “виділяють” зі свого середовища людський “матеріал” для складання тої “сувереніабельної сили”, під якою й малася на увазі політична нація? А може, лише окремі прошарки цілком складають оту політичну націю? Вперше ці історіологічні нюанси висвітлено у книзі французького історика і політолога рубежу XIX і XX ст. Огюстена Кошена “Малий народ і революція” (рос. переклад 2004 р.). Звернімо увагу: отой “малий народ” і є ерзацем політичної нації.

На зазначеному фоні я маю намір далі зупинитися на деяких “аспектах” і “нюансах” питання про співвідношення етноісторичної і політичної націй. Над цими матеріями одним з перших у Європі замислився Анрі де Сен-Симон, який теж не вживав автентичних понять, але “політичність” усіх трьох феноменів чітко відчував і на письмі відображав оригінальним чином. На дозрівання усіх трьох феноменів, вважав він, ситуаційно та диференційовано “працюють” три фактори: промислова економіка, політична наука та громадська етика.

1802 року у “Листах женевського жителя до сучасників” політичну спільноту яacobінців, яка у роки Великої Французької революції цілеосмыслено домагалася „політичної суверенізації народу і країни”, він називав „верхнім класом людей, який крокує під прапором прогресу людського духу і складається із вчених, художників та усіх інших людей, які поділяють ліберальні ідеї”. Завдання політичної нації та політичного класу – домогтися того, аби у суспільстві встановився такий соціально-політичний лад, за якого “духовна влада перебуває в руках вчених, світська – в руках власників”, а ось влада обирати правителів, управлінців, адміністраторів і суддів “має перебувати в руках [етнічної] нації, тобто усього народу” [36, с. 215–216]. Верхньою та “більш-менш мислячою” верствою народної маси Сен-Симон, контекстуально судячи, вважав політичну націю. Це – підсубстрат політичного класу, у свою чергу, – теж “світлий головою та ділами клас” [36, с. 219]. Будучи ліберальним просвітителем, у „Катехизисі промисловців” (1823–1824 рр.) Сен-Симон підкреслював: обидві політичні спільноти кадрово обов’язково мають комплектуватись інтелектуалами із середовища просвітної етнічної нації, – вченими, літераторами, митцями та інженерами, об’єднуючи усіх їх одним словом: “промисловці”. В обох феноменів у відповідній країні одна кратологічна місія – науково-етичне урядування громадськими справами народів з тим, аби урядування обходилося суспільству якомога дешевше та ще й “у такий спосіб, щоб будь-що забезпечувався суспільний спокій” [36, с. 230–231].

Мало відомий у нас італієць Антоніо Росміні особливо небайдуже поставився до двох понять із французької “Декларації...” 1789 р., – до “нації” та “громадянина”, яких він одразу ж “навантажив” політичним сенсозмістом. На формулювання понять “етноісторична нація” та “політична нація” він не наважився, а про існування поняття “політичний клас”, напевно, й не відав. Внесок же той у словесному плані досить лапідарний, а в теоретико-концептуальному аспекті досить вагомий. Виділю лише три концепти:

По-перше. Співставляючи економічну і політичну сфери крізь призму свідомісного фактора, А. Росміні дійшов висновку: в етнічній та економічній сферах життя людини більшою мірою протікає стихійно, аніж свідомо, а в політичній сфері – ледь не навпаки. Оскільки люди у цих трьох сферах “взагалі формують образ країни”, важливо виокремити серед них дві групи, – а) тих, що живуть, “як травинка на вітру”, – спонтанно, несвідомо, та б) тих, що бодай в якійсь мірі свідомо проживають свої дні на землі. Останні й мають бодай якесь моральне право називатися “громадянами”, усі інші – “просто жителі” або “пересічні мешканці”. (Ось так “у них” і досі. А “у нас”? Де-юре – усі “громадяни”, з пелюшок і до цвинтарного дня, а де-факто, як у радянського письменника А. Платонова: усі – “державні жителі”.)

По-друге. “Суто політичними”, на думку А. Росміні, є дві категорії громадян, – а) ті, які усвідомлено та компетентно беруть участь у політичних виборах будь-якого рівня, та б) ті, які є свідомими платниками податків. І – найдивніший висновок-рекомендація і очільникам політичного класу, і політикуму країни: саме на ці дві верстви політично активних і економічно самодостатніх людей “уряд мусить спрямовувати своє служіння в громадянському суспільстві” [36, с. 282–313]. Стосовно політичних виборів і стану нашого політичного громадянства ситуацію адекватно істині оцінити можна хіба що за допомогою залізного російського матюка. А ось щодо фактора “свідомого оподаткування громадян” нещодавно лише “блідий промінь темінь освітив”... Заступник голови ДПАУ С. Лекар повідав про два позитиви поточного моменту, – (1) про те, що “починає зростати податкова культура громадян України” та (2) про те, що держава “ініціює процес налагодження партнерських відносин із платниками податків” [23]. Що, – “крига скресла”?..

По-третє. Оригінально вирішував А. Росміні і питання про логіку комплектації лав політичної нації і політичного класу представниками обох груп політичних громадян, рекрутованих із самих підвалин етноісторичної нації. Вказівок щодо того, “хто – куди?”, ніхто не має виробляти, – усе вирішує динаміка поточних політичних процесів та соціумо- і державотворчих подій у країні та в її зовнішньополітичному оточенні. І все ж, політична держава (термін Т. Гоббса, 1668 р.) осторонь питання не має залишатись. Навпаки, – вона має стимулювати кількісно-якісне зростання лав обох груп політичних громадян, а отже, – самих лав політичної нації і політичного класу. Це досить близько до позиції К. Маркса (1859 р.): в буржуазній країні уряд є „нічним охоронцем” капіталістів, які вночі сплять, а вдень “водять політичною рукою уряду по мізках трудящих класів, беззахисних і вдень, і вночі” [20, с. 301].

Викладена концепція А. Росміні мала аплікацію до абстрактно взятої країни і найголовніше, – його концепцію сконструйовано поза етномодельним контек-

стом. Певну “компенсацію” прецеденту знаходимо у книзі “Народ” француза Жюльє Мішле (1840 р.). Не вживаючи автентичних понять, але чітко пам’ятаючи про політичний характер і зміст усіх трьох досліджуваних нами феноменів, він виказав розуміння того, що є дві етномоделі країн, – моноетнічні (сьогодні їх у світі наберемо ледь з дюжину країн) та поліетнічні, в яких ці феномени “по-різному” можуть побутувати, і сконцентрувався на другій етномоделі. Концепція Ж. Мішле базується на трьох засадах [21, с. 101–104].

По-перше, йдеться про одночасність чи різночасність складання у даній поліетнічній країні спочатку “кількаступінчастої” етноісторичної нації, а в її лоні – і політичної нації, і політичного класу “на базі” того або іншого рівня її соціально-економічного та політико-культурного розвитку. Ж. Мішле першим поставив питання про “аграрні [політичні] нації” та про “переважання у структурах правлячого [політичного] класу індустріальних і фінансово-торгівельних елементів”. А вже на цих підставах зробив спробу дефініціювання самої етнічної нації. Вона є “історичною сумою родів, племен і народностей, які об’єднані єдиними територією, економікою, традиціями, мовою та культурою спілкування”. До речі, на цих же параметрах буття етноісторичної нації – без посилань на Ж. Мішле та поза контекстами взаємодії з політичною нацією та політичним класом – засадовувати свої етнополітичні концепції М. Данилевський (книга “Росія та Європа”, 1869 р.), Й. Сталін (книга “Марксизм і національне питання”, 1913 р.) та К. Реннер (книга “Нація і держава”, 1918 р.). Усі ж три феномени звалив в одну купу під новосленговим іменем “радянський народ – нова етноісторична та соціально-політична спільність людей” М. Суслов (доповідь, 1967 р.).

По-друге, Ж. Мішле першим поставив питання про те, що “більшість країн – багатонародні” та що серед множини народів є “провідні та субпровідні”. На цьому фоні він вирішив і питання про “провідні народи – комплектантів лав” і політичної нації, і політичного класу. Оскільки у рамках одної і тої ж країни є різнорозвинені народи, в окремих її регіонах “виникають і досить часто йдуть наперекір центру ... місцеві провідні клани і групи ситуативних пріоритантів”.

По-третє, слідом за А. де Сен-Симоном Ж. Мішле ставив питання про комплектацію якщо не усього фізичного масиву і політичної нації, і політичного класу, то хоча б “мінімум провідних їх верств та максимум – їх керівних кіл” інтелектуально розвиненими лідерами кількох кіл усього народонаселення поліетнічної країни.

Після короткотривалої мікроєпохи “весни народів” середини ХІХ ст. – серії буржуазно-демократичних революцій у двох третинах країн тодішньої Європи (у тому числі і в західноукраїнських землях), – на дослідницькому полі нашої тріадної націокласополітичної проблеми, років через п’ятнадцять, настала мікроєпоха політолого-етнологічного “прориву”. Попереднє термінологічне “відкриття шляху” для новаторського викладу теоретичного матеріалу на той час уже відбулося: як уже зазначалося, у хронологічному порядку поняття “політичний клас” ввів до обігу француз Л. Сен-Жюст (1793 р.), а поняття “етноісторична нація [спільність]” – француз Ж. Мішле (1840 р.). Наступний прорив – 1861 року трансильванський молдаванин А. Моціоні ввів до обігу поняття “політична нація” (законопроект “Про гарантування державних національностей і мов в Угорщині”) [48, с. 86].

Отже, зрештою утворився повний та рівносторонній націокласополітичний трикутник.

На цій базі протягом 1866 – 1871 рр. трійка до того часу маловідомих угорських вчених і політиків – Ференц Деак, Йолонт Йотвьош та Ласло Телекі – змогла здійснити вельми значущі посадування у справі сутнісного потрактування усієї теоретичної площини націокласополітичної проблеми, і, – що є найзначущим, – саме в апікаціях до “багатонародної, нехай і штучно скроєної, країни” (Л. Телекі). Документально-першоджерельна база “концептуального прориву” названих угорців досить обмежена. Це – проект “Декларації про об’єднання [Австрії та Угорщини] рамками дуальної монархії”, пізніше більш відомої як “Угода про дуалізм” (1866 – 1867 рр., автор – Ф. Деак); законопроект “Про рівноправ’я національностей” (1868 р., автори – Ф. Деак і Й. Йотвьош); законопроект “Про національні та етнічні меншини” (1870 р., автор – Л. Телекі); численні у 1868 – 1871 рр. протокольно зафіксовані парламентські та судово-адвокатські промови трьох названих угорців.

Усі ці документи у тих же 60–70-х роках ХІХ ст. зафіксовано у вигляді “протокольно-робочих манускриптів” лише двома мовами – угорською та німецькою. Усі відомості та нижче наведені у лапках концептуалізми мною узято із кількох румунських джерел. Хоча у посилочному апараті матеріалу я наводжу і два суто угорських першоджерела, 1952 і 1954 рр. видання, в яких йдеться про ці ж політичні події та аналогічні теоретичні матерії. Теоретичну новизну, що у названих документах міститься, коротко можна просинтезувати у трьох (основних) положеннях.

По-перше. Феноменам політичної нації та політичного класу вперше в політичній літературі дано сучасні “робочі дефініції”. Політичний клас же, зазначав Л. Телекі у названому законопроекті, – „це сукупність політично активних верхніх верств усіх заможних суспільних класів і груп, у певних ситуаціях офіційно покликаних до участі у здійсненні владних функцій на усьому політичному полі країни”[48, с. 82–83].

По-друге. А. Моціоні у “Записці” до свого (названого вище) законопроекту визначав і тонкі політико-кратологічні грані між досліджуваними феноменами: політичний клас за своєю природою “ближче до механізмів урядового управління соціально-економічними справами суспільства”, натомість політична нація “ближче до парламентського діла, але найчастіше може бути покликана до практичної урядової роботи і, здебільшого, на місцево-регіональному рівні”.

По-третє. Вперше поставлено до вивчення партологічний аспект досліджуваної проблеми. Ф. Деак (творець і лідер ліберальної партії Угорщини) та Л. Телекі (етнолог, дипломат, автор концепції релігійно-політичної партії та знавець західноєвропейського парламентського і партологічного досвіду) виділяли, відповідно, два сутнісних акценти питання: (а) низові та регіональні осередки політичних партій “логічно тяжіють до базових сегментів [всєкраїнової] політичної нації”, а (б) партії, що домоглися обиравання до парламенту або й виділення своєї репрезентації до урядово-виконавських структур, – ці партії, “як правило, тяжіють до активницьких кіл правлячого політичного класу”[48, с. 181]. Як видно, вперше поставлене й питання про співпаданння понять “політичний клас” і “правлячий клас”.

Наступний після угорців неповторний концепт у теорію обговорюваної проблеми вніс німецький соціолог Ф. Тьонніс. Пильно вивчаючи соціумо- і державот-

ворчий досвід О. Бісмарка 60–70-х років XIX ст. у справі політичного об'єднання понад двох сотень пангерманських крихітних країн в одну Велику Німеччину, він дійшов висновку: у кожній з них століття конституювався “свій мікросоціум”, який, у свою чергу, нібито складався з двох “хвилясто взаємонапластованих верств”, – із (1) “етноспільнот” та (2) “соціосвітських суспільств”. Кілька років Тьонніс шукав для них адекватних понятійних назв. І знайшов: це – “нація-спільнота” (Gemeinschaft) та “нація-суспільство” (Gesellschaft). Що й відобразив у незвичній назві основної праці усього життя: “Спільнота і суспільство” (1887 р.).

Сам Ф. Тьонніс вважав, що ним знайдено “ключ” до розуміння найприхованішої пружини соціально-політичного життя у будь-якій країні. В його інтерпретації, “нація-суспільство” – це етноісторичний субстрат населення країни (у ньому домінують “інстинкти, почуття та органічні відносини людей”), а “нація-спільнота” – це соціально-політичний субстрат (тут домінує “раціонально організоване соціальними інститутами начало”). Обидва ж субстрати у взаємодіях пронизують дві різносенсові субстанції, – „логічне мислення” та „політична воля”. Синтезний же результат тої нескінченної взаємодії думки та волі перевтілюється в “органічне та стихійне здійснення соціальної та політичної історії кожної даної країни” [28, с. 125].

Це було написано у 80-х роках XIX ст., але й за сто років потому єдиноконцептуального „прочитування” цих матерій серед дослідників досі не досягнуто. Наприклад, француз Р. Пенто (1960-ті роки) просто збентежено поставився до цієї „натуралістичної концепції”, – бо ж вона „носить містичний характер, виходить за рамки наукового пізнання та таїть у собі небезпечні політичні можливості” [28, с. 125–126]. Українець М. Попович (2006 р.) подібних небезпек не презує, а тому формулює наступну пізнавальну позицію. Ф. Тьонніс, мовляв, дав нам модель вертикальної кореляції етнобазису та політичної надбудови даної багатоетнічної країни. Інакше кажучи, етноісторична нація (“нація-суспільство”) виявилася підвалиною для надбудовної політичної нації (для “нації-спільноти”).

За Новітнього Часу ключові кроки у проясненні справи, – та ще й у дуже показовий транзитний період між Лютневою та Жовтневою революціями в Росії 1917 р., – зробив ще молодий на той момент російський соціолог, комі за етнопоходженням П.О. Сорокін. У книзі “Проблема соціальної рівності” (Петроград, 1917 р.) він вичерпним чином вирішив два завдання, які лише нещодавно постали перед нашою наукою. А саме: він (1) з'ясував історико-соціологічну логіку співвідношення етноісторичної нації і політичної нації і (2) визначив коло тих історико-політичних і етносоціологічних факторів, які “кличуть до життя” самий феномен політичної нації і – що найважливіше – “предметно зумовлюють її включення у ситуаційну дію”.

Етноісторична нація в будь-якій країні, писав П. Сорокін, “являє собою складне і різнорідне соціальне тіло, – на подібність до “бутерброду” у хімії, – тіло, яке розкладається на ряд соціальних елементів і спричинене їхньою сукупною дією” [33, с. 250]. Окремо взята людина може й не усвідомлювати своєї приналежності до якоїсь конкретної етноісторичної нації, – “вона, так би мовити, “автоматично” є євреєм, поляком чи малоросом”

Якісна інша справа – політична нація. Вона, за П. Сорокіним, є “єднанням людей ... за своїми соціальними функціями або соціально-політичними роля-

ми”; це таке “політичне тіло”, що виступає одною цілісністю “лише у випадку, коли його частини діють в одному напрямку і мають на меті одні цілі. Якщо в етноідентифікаційних контекстах свідомісний фактор (“усвідомлення людиною свободи свого вибору”) не відіграє великої ролі, то в контекстах із політичною нацією свідомісний фактор – обов’язковий атрибут будь-якої самоідентифікаційної чи – тим більше! – функціональної ролі людей і груп. І тільки тому вони й називають себе “єдиномислячими та єдинопіючими суб’єктами”. У цьому зв’язку П. Сорокін і зазначав: сама по собі політична нація є “усвідомленням (людьми та політичними групами. – І.В.) своєї приналежності до певного політичного тіла, зумовлене різними причинами – релігійними, економічними, правовими, єдністю мови, історичною традицією і т.п.” [33, с. 248].

Залишалася лише „дрібниця”, – визначити коло тих “політичних тіл”, які зумовлюють політико-психологічні „поштовхові” зрушення і посування у людських середовищах та країнах, відкрystalізуючи структурні “елементи” і контурні фігурації всередині майбутньої політичної нації. У цитованих вище контекстах П. Сорокін вирішив і це завдання. Серед цих “тіл”, встановив він, є як “матеріально-уречевлені”, кадрово-людські елементи (держава – як політичний інститут і чиновний апарат управлінців, громадянське суспільство – як сукупність свідомо активних людей, що лояльно налаштовані до держави і чинного політико-правового поля країни), так і подійні явища (війни, революції, стихійні катаклізми). До честі нашої сьогоденної науки та буде сказано: до переліку цих „політичних тіл” (щоправда, не завше у прямому зв’язку з феноменом політичної нації) нещодавно було віднесено також партієтворення (Ю. Шведа, М. Примуш), кратолого-модернізаційні реформації (В. Горбатенко, К. Ващенко), електоральні кампанії (А. Пойченко, С. Рябов), міжнародно-правові інституції (І. Лукашук, В. Будкевич).

Ще в одному аспекті повернемося до класичної спадщини, яка – для прогресування людських соціумів – роки й роки до нас виробила численні етносоціокласополітичні установки. Після названих трьох угорців і Ф. Тьонніса найрельєфніше проявився австріяк К. Реннер (він же й Синоптикус, і Р. Шпрінгер). На початку 90-х років XIX ст. в епізодичній статті в партійній, соціал-демократичній газеті “Кампф” він позаконтекстно торкнувся наведеної вище фрази Л. Телекі про активницькі кола правлячого політичного класу. З того моменту дуалітет “політичний клас – правлячий клас” вже не давав йому спокою.

У другій своїй, теж відомій книзі “Нація і держава” (1918 р.) усі ці три верстви К. Реннер уже називає терміном В. Парето: “політичні еліти”. У другому виданні цієї ж книги (1937 р.) він надавав питанню і суто політолого-етнологічного забарвлення: в поліетнічній країні соціально-політичний прогрес можливий лише за умови, що найбільш зрілі та культурно розвинені меншинські народи здатні “делегувати своїх елітних професіоналів до верхніх верств і політичної нації, і політичного класу”.

В обох виданнях книги “Нація і держава” К. Реннер дуалітет “нація – держава” вперто корелював у дискретно-антагоністичному сенсі, формулюючи знамениту етноміфо-політологему: “Постулати нації і держави відносяться один до одного як квадрат до кола, а квадратури кола ніким ще не знайдено. Так само ніколи не буде знайдена чудодійна формула, що усуне тертя між державою і нацією” [33,

с. 248]. Про це часто згадують і пишуть у нас і за кордоном. Дивна річ: ніхто не ставить перед собою запитання, а про яку ж націю йдеться, – про етноісторичну чи політичну? Я стверджую: у Реннера йдеться про політичну націю.

Міркую собі так. Мова може йти про таку політичну націю, яка побутує у кризуючій країні та з об'єктивних причин і – особливо в надзвичайних обставинах! – не може продовжити кратологічну співпрацю з титульною етноісторичною нацією та політичним класом, – як це відбувалося у контекстах попереднього політичного етапу. Варто нагадати, що за умов австро-угорського дуалізму з 1867 по 1918 рр. усі три націокласополітичні суб'єкти були достатньо зрілими і „подвоєними”. Тобто в Австрії та Угорщині вже напередодні 1867 р. – у кожній окремо! – були у зрілому стані усі три „свої” націокласополітичні суб'єкти. Чи була надалі потреба у тому, щоб створити ще надбудовну „дуалістичну політичну націю”? А щодо „дуалістичного політичного класу” що можна сказати? Чи не про тертя між цими „дуалізмами” та об'єднаною державою йдеться у К. Реннера? Гадаю, що за умов австро-угорського дуалітету у Реннера саме про це йдеться.

Після викладених реннерівських „проривів” (нагадаю: остання „відмітина часу” – 1937 р.) націокласополітична проблема „залягла в пасив” на 12–15 років. Уже 1954 р. британець К. Макферсон фіксує феномен падіння інтересу до проблеми як „світову тенденцію поточної післявоєнної епохи” [28, с. 113]. Ще через десяток років француз Р. Пенто констатує вже пожвавлення пізнавального інтересу до одного з її компонентів, – до політичного класу. І сам дає йому, як на мене, одну з найстрункіших дефініцій. Політичний клас – „це різновид політичної спільноти, що посідає проміжне місце між суверенною владою та масою змішано-національно збуреного населення” [28, с. 113]. Його сучасник, американець Г. Ленські цю дефініцію конкретизує так: політичний клас – „це сукупність людей, які займають у суспільстві окремішні позиції щодо форм влади, привілеїв і престижу” [43, с. 74–75]. Складається враження, що обидва політологи, певно ототожнюючи політичну націю і політичний клас, адресували свої теоретичні узагальнення двом групам країн, – країнам розвиненим та слаборозвиненим, країнам так званого „третього світу”, – типу, який у ті роки лише формувався.

Ще кілька років потому, у другій половині 60-х років, – на фоні підсумків „молодіжних мікрореволюцій” у кількох країнах Західної Європи, „празької весни” 1968 р. та Міжнародної наради компартій світу 1969 р., – французькі політологи Р. Пенто та М. Гравітц доходять висновку: політико-державні кратологи розвинених капіталістичних країн починають „методично переорієнтовувати політичних суспільствознавців” з теоретичної площини аналізу нашої проблеми на праксеологічну, приділяючи більше уваги „питанню про те, що надає сили урядовуючій владі, аніж питанню про те, як вона фактично урядовує”, пильніше вивчаючи „механізм здійснення влади та особливо те, що виходить від уряду, а не те, що ззовні впливає на уряд” [28, с. 193]. Складається враження, що в розвинених англійських країнах ця проконформістська установка набула хрестоматійного статусу. Ось доказ. Політичний клас, констатували 1990 р. знані британські вчені М. Доган та Д. Пелассі у своєму підручнику з порівняльної політичної соціології, – „це керівний клас, що консолідує державу і суспільство через сприяння розвитку бюрократичної верстви у владі, поділяючи з нею,

а також з діловими людьми та політичними елітами, свої соціальні, владні та майнові позиції” [42, с. 53].

У питанні про соціумо- і державотворчі ролі трьох націокласополітичних суб'єктів, – етноісторичної (здебільшого, титульної) нації, політичної нації та політичного класу, – від Н. Макіавеллі 30-х років XVI ст. до тільки-но названих франко-американо-британських політологів 60 – 90-х років XX ст., – на цих теоретичних позиціях стоїть і нині весь цивілізований світ. Окрім нашого попередника, СРСР, та й українців сьогоднішніх. Діалектичного аналізу цих трьох феноменів в СРСР майже півстоліття не піддавали, – їх просто “обходили, як сатану”. Доки не пролунали „витверезвляючі постріли” зі Сходу (випуск у Пекіні збірки статей “Хай живе ленінізм!”, 1960 р.) та із Заходу (випуск у Парижі книги Р. Гароді “Великий поворот соціалізму”, 1969 р.).

Можна сформулювати етапний теоретичний концепт: зріла тріада – „етноісторична нація – політична нація – політичний клас” – є достатньою підставою для створення в абстрактно взятій країні нового соціуму політично вільних і соціально щасливих людей, які віднині ладні прямувати у геополітичному просторі будь-яким вектором.

По-перше, стосовно етноісторичної нації. Як уже сказано, у багатонародній країні кожна етноісторична нація у своєму генезисі має послідовно пройти соціоцивілізаційні стадії роду, племені та народності. У перших же політико-суверенізаційних документах – Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), Декларації прав національностей України (1 листопада 1991 р.), Законі “Про національні меншини в Україні” (25 червня 1992 р.) та ін. питання викладено так, ніби українська титульна нація давно вже пройшла оті стадії, нині вона всебічно розвинена. Коли ж ліберальні романтики глянули на етносоціальне оточення, – “раптом прозріли”: виявляється, навколо побутує “маса етночужинців”, що звідкись взялася, – якась сотня “національних меншин”, кілька “корінних народів” і понад десяток малочисельних “етногруп”.

По-друге, стосовно політичної нації. Цілком ясною видається лише “принципова конструкція” політичної нації: її “стрижень” – титульна нація, а “периферію” складають згадані нацменшини, корінні народи та етногрупи.

По-третє, стосовно політичного класу. Перша згадка про даний феномен в українській науці, – та й то з посиланням на “закордон”, – відноситься до 1997 р. У короткій словниковій статейці анонімний автор зазначав: політичний клас – „це поняття західної політології, яким визначають сукупність усіх, хто має будь-яке відношення до політичного життя” (виділено мною. – І.В.). Дана “політична участь” здійснюється “у межах” (1) політичних партій і рухів, (2) законодавчої та (3) судової гілок політичної влади. Це, так би мовити, – офіційно-посадовський рівень репрезентації. Громадсько-політичний, напівнеформальний рівень репрезентації складають “політичні діячі” та “представники підприємницьких груп, які розвиваються на фундаменті власних економічних інтересів...” [32, с. 283–284]. Таким чином, серцевина кадрового складу політичного класу – це формальні та неформальні політичні спільноти.

Багатонародна країна є надто специфічним середовищем для справи виникнення/створення в ній сучасної політичної нації. Центральним моментом тої специфіки є нерівномірність соціально-політичного та економіко-культурного

розвитку регіонів (історичних провінцій) країни, а як наслідок – і різночасовість та різнохарактерність етногеополітичного образу новонародженої в них – регіонах/провінціях – політичної нації. На це сто і сто п'ятдесят років тому звертали свою увагу згадані австро-угорські поліетнологи Ф. Деак, Й. Йотв'юш, Л. Телекі, А. Моціоні, К. Реннер та ін.

У сучасну теорію досліджуваної проблеми найбільш вагомим виявився внесок політолога-ветерана Ф.М. Рудича. У двох статтях 2008 р. він досить просторово висвітлює два аспекти проблеми з урахуванням її етноісторичних і соціально-політичних характеристик. Перший аспект – структурний. Фундаментом націокласополітичного феномену є громадянське суспільство. В його лоні та навколо титульної нації розвиваються іншоетнічні спільності; у свою чергу, усі вони виділяють зі свого середовища численні та різнопрофільні еліти, найдинамічнішими з яких є політичні еліти. Низка етноспоріднених політичних (і не лише “чисто” політичних) еліт поступово синтезується у політичну націю. У лоні останньої та дещо підносячись над нею, побутує політичний клас. Дана формула може слугувати і одною з робочих дефініцій самого феномену політичного класу.

Другий аспект – функціональний. У кадрово-людському сенсі і політична нація, і політичний клас складають депутати усіх рівнів, адміністративно-управлінські працівники, судді і правоохоронці, лідери політичних партій і громадських організацій, дипломати і військові, фахівці політологічних центрів і фондів. Але функціональна диференція між двома феноменами зумовлюється фундаментальною політолого-етнологічною колізією: політична нація спирається на поліетнічне громадянське суспільство, а політичний клас – на професійно-культурні характеристики того ж суспільства. Проблематика політичної нації. Націокласополітичні концепти – складові елементи об'єкт-предметного поля науки політичної етнології. (1) Політична нація корелюється із етноісторичними спільнотами не кількісно-народонаселенським, а якісно-політичним чином.

(2) Великомасивне народонаселення якоїсь країни може “продукувати нагору” одну макровелику, або ж кілька відносно маленьких політичних націй. Як правило, це – атрибуція багатонародної та різнорівнево розвиненої країни, – та такої, що населяється різностадійно зрілими – у соціоцивілізаційному сенсі – меншинськими народами-етносами. На початку 90-х років я встановив для себе, що будь-яка із зазначених вище чотирьох соціоцивілізаційних стадій (роди, племена, народності, нації) може мати свою різнозавелику та різносенсово зрілу політичну націю[3, с. 104–138]. Цю ідею років десять і п'ятнадцять потому довели до певної досконалості М. Степико та Н. Шипка.

(3) Як і будь-який інший політичний феномен, політична нація прагне до виконання у суспільстві політико-кратологічних функцій, ролей, завдань, – як на державно-центральному, так і на місцево-регіональному та муніципальному рівнях. Її кратологічний інструментарій прозорий: це – висунення правлячому політикумові політико-правлінських ідей і державно-управлінських концепцій, а найпаче – делегування у центр і на місця груп елітних кадрів[6, с. 40–41].

(4) У багатонародній країні специфічними є усі атрибуції буття політичної нації, – кадровий склад, організаційна структура, геополітичне розташування, кратологічні аплікації тощо. А коли так, – і сама вона має і називатися, і фактично

бути етнополітичною нацією.

У триадному контексті досліджуваної проблеми політичний клас найближче стоїть до „політичного центру” багатонародної країни, а політична нація найвідчутніше корелюється із етноісторичними спільнотами, які населяють дану країну.

Міцність же самої багатонародної країни, писав ще 1924 р. французький політолог Мішель Мосс, залежить від „двох факторних обставин”, – (1) від „міцності інтелекту кадрового складу правлячого політикуму” та (2) від „природних силових тяжін” між провідною етнічною спільнотою країни, політичною нацією і політичним класом. Француз заінтригував, і я зацікавився „політико-пізнавальною вартістю” першої, згаданої ним „факторної обставини”. „Ці люди, – писав він неначе про український політикум поточного моменту, – гадають собі, нібито вони усе знають про суспільство, оскільки саме те суспільство уявляється їм таким, що складається тільки з них самих чи тільки з їхніх волін”[44, с. 32–36].

Щодо другої „факторної обставини”, підказаної французом, міркую собі так. Дистанції між соціальними класами „вимірюються” внутрішньо ієрархічними економіко-розподільчими відносинами людей – власників/невласників; дистанції між політичною нацією та політичним класом же – можливостями їх лідерських кіл впливати на процеси прийняття рішень формальними/неформальними „політичними центрами”. А коли так, можна припуститися й такого: у рамках нашої тріади політичний клас „відображає” політику правлячого політикуму, а політична нація – розстановку сил та етнополітичних акторів на усьому геополітичному просторі багатонародної країни. Коли ж з’ясовано, що наша націокласополітична тріада – це і є „зліпок” з нашого „суспільства”, яке так і невідоме нашому політикумові, – треба її, тріаду, щосили й цементувати. А ще впертіше слід щосили зміцнювати соціальні підвалини усіх суцільних в країні етноісторичних спільнот, із надр яких виходять кадрові корпуси і політичної/етнополітичної націй, і політичного класу.

У цілому ж, на завершення, мав би сказати таке. До вивчення і самопрояснення бодай матричних контурів націокласополітичної проблеми ми лише приступаємось. Її пізнавальна та праксеологічна „корисність” ще мало кому зрозуміла та відчутна, – вона ні „на око”, ні „на зуб”, ні на дотик-розум мало ще ким апробована. А тому усе викладене вище може бути акцептоване словами К. Поппера: „Це – не система безперечних та стійких тверджень, а лише ряд презумувань, які мають пройти випробування теорією, методологією, досвідом і практикою”[46, с. 126]. Усіх зацікавлених кличу до того випробування. Я намагався довести, що Захід давно вже для себе це зробив. Тут він нам уже „не допоможе”, – наша справа залишається за нами!

Література

1. Англия в памфлете. Английская публицистическая проза начала XVIII века. М., 1987.
2. Барг М. Великая Английская революция в портретах её деятелей. М., 1991.
3. Варзар І. Політична етнологія як наука: історіологія, теорія, методологія, праксеологія. К., 1994.

4. *Варзарь И.* ...В противном случае Украина перестанет существовать как государство // Зеркало недели, 1995. 11–17 ноября.
5. *Варзар І.* Із контекстів минулих літ. Вибране. Книга 1: Держава і народ-етнос у політологічному дискурсі. К., 2003.
6. *Варзар І.* Проблема політичної нації у класичних інтерпретаціях і сучасних етно-політичних акцентуаціях // Політологічні та соціологічні студії. Зб. наук. праць. Чернівці, 2005. Том III.
7. *Варзар І.* Співвідношення соціального та етноісторичного начал у побудові і функціонуванні політичної нації // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. У 2 т. К., 2006. Том 2.
8. *Варзар І., Романюк О.* Державна етнічна політика в політолого-етнологічних аспектах: історіологічний аналіз // Курасівські читання – 2005. У 2-х книгах. К., 2006. Книга перша.
9. *Варзарь И.* К генезису политолого-этнологической теории и науки // Політолого-етнологічні проблеми розвитку сучасної України. К., 2007.
10. *Варзар І.* Іще раз про генезисно-історіологічний та ролево-функціональний погляди на феномен політичної нації у багатонародній країні // Наукові праці МАУП, 2007. Вип. 1.
11. Виступ Президента України Л.М. Кравчука на засіданні Кнессету Держави Ізраїль // Еврейские вести, 1993. №2 (22). Январь.
12. *Гавриленко І., Мельник П., Недюха М.* Соціальний розвиток. Навч. посібник. Ірпінь, 2001.
13. *Гегель.* Философия права. М., 1990.
14. *Гетьманчук М., Грищук В., Шипка Н.* Угорська національна меншина в Україні: правові засади політичної суб'єктності. Львів, 2008.
15. История Румынии. 1848–1917. М., 1971.
16. *Карась А.* Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. Київ-Львів, 2003.
17. *Кареев Н.* Историология (Теория исторического процесса). Пг., 1915.
18. *Картунов О.* Взаємовідносини нації і держави // Мала енциклопедія етнодержавознавства. К., 1996.
19. *Корогодський Ю.* Польща збирає своїх українців // Українська правда, 2008. 25 липня.
20. *Кошен О.* Малый народ и революция. М., 2004.
21. *Маркс К., Энгельс Ф.* Сочинения. Т. 12.
22. *Мишле Ж.* Народ. М., 1965.
23. Незалежність України і виклики сьогодення. Виступ Президента України Л.Д. Кучми на урочистому зібранні, присвяченому 12-й річниці Незалежності України, 23 серпня 2003 року // Урядовий кур'єр, 2003. 27 серпня.
24. О пятидесятилетия Великой Октябрьской социалистической революции. Тезисы ЦК КПСС. М., 1967.
25. Податкова культура громадян підвищилась // Урядовий кур'єр, 2008. 19 липня.
26. Политология. Энциклопедический словарь. М., 1993.
27. Послання Президента України Л.Д. Кучми до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році". К., 2003.
28. *Полович М.* Нація як Gesellschaft і нація як Geminenschaft: український і польський досвід // <<http://www. Ji. Lviv.ua>>.

29. Проблемы мирового революционного процесса. Научный сборник ИОН АОН при ЦК КПСС. М., 1975. Вып. 18.
30. *Пэнто Р., Гравитц М.* Методы социальных наук. М., 1972.
31. *Рудич Ф.* Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави // Політичний менеджмент, 2008. №2.
32. *Рудич Ф.* Політичний клас України: тенденції становлення і дієздатність // Політичний менеджмент, 2008. Спеціальний випуск.
33. *Сидоренко М.* Проблема суб'єкта політичної модернізації в Україні і Росії // Політичний менеджмент, 2007. Спеціальний випуск.
34. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник. Київ-Харків, 1997.
35. *Сорокин П.* Человек. Цивилизация. Общество. М., 1992.
36. Телезвернення Президента України Віктора Ющенка з нагоди Дня Соборності 22 січня 2007 року // Офіційне інтернет-представництво Президента України. <<http://www.president.gov.ua>>.
37. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи. К., 2003.
38. Утопический социализм. Хрестоматия. М., 1982.
39. *Филиппов А.* Теннис Фердинанд // Современная западная социология. Словарь. М., 1990.
40. *Шмит Е.* Макіавеллі // Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера. К., 2002.
41. *Эккерман И.* Разговоры с Гете в последние годы его жизни. М., 1986.
42. Britain after the Glorious Revolution. L., 1969.
43. *Vintu I. și Florescu G.* Unirea Principatelor în lumina actelor fundamentale și constituționale. Buc., 1965.
44. *Dahl R., Lindblom Ch.* Politics, economics and welfare: planning and politico-economic systems resolved in to basic social processes. N.Y., 1953.
45. Dogan Mattei și Pelassy Dominique. Cum șa comparăm națiunile. Sociologia politică comparativă. Buc., 1993.
46. Iratok a nemzetiségi kérdés történéthéhez Magyarországon s dualizmus korában (1867–1892).Bp., 1952.
47. *Lenski G.* Power and Privilege. A Theory of Social Stratification. N.Y., 1996.
48. *Mauss M.* Divisions et proportion en sociologie. Ed. 2-me. Paris, 1927.
49. MacPherson C.B. Les tendencies mondiales de la recherche en sciences Politique // Revue Français de Science Politique, 1954. Vol. IV. №3.
50. *Poulantzas N.* Pouvoir Politique et classes sociales. Paris, 1968.
51. *Synoptikus (K. Renner).* Staat und Nation. Wien, 1899.
52. *Sturdza Dim.* Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc din Iași și București în istoria Renașterii României. București–Leipzig, 1911. În 4 vol. Vol. 2.
53. *Șándor V.* Nagyipari fejlődés Magyarországon. 1867–1900. Bp., 1954.

**A TRIPLE “ETHNOHISTORICAL NATION–POLITICAL NATION–
POLITICAL CLASS” IN EUROPEAN POLITICAL SCIENCE OF
MODERN ERA AND CONTEMPORARY UKRAINE**

Ivan Varzar

National pedagogical Dragomanov University,
Pyrogova Str., 9, Kyiv, 01601, Ukraine

A specificity of concepts of ethno-historical nation, political nation, political class is analysed. Their conceptual essence and correlation are investigated. The theoretical measuring of development of this triad is analysed. A complete description of such concepts as political nation, political class, ethno-historical nation is given. Their specificity in accordance with political opinion of Europe of New time and modern Ukraine are also determined.
Keywords: ethno-historical nation, political nation, political class.

*Стаття надійшла до редколегії 20.05.2010
Прийнята до друку 16.06.2010*